

Ц Р Н О Г О Р К А.

ПРИЛОГ „ДРНОГОРЦУ“ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

БРОЈ 16. — 17.

ЦЕТИЊЕ 6. НОВЕМБРА 1871.

ГОД. I.

Краљевићу дижи се! *)

(Рајина дворије).

Још од оног бојног
Косова до сада,
На Истоку кобном
Кобна поћца влада...
Краљевићу дижи се! —

Полумјесец нема
Снаге да разпуди,
Опу тмушу бујну,
Онај сумрак худн...
Краљевићу дижи се! —

Попосити Визант,
Оно мјесто свето:
Најднвјега скота
Сад је гијездо кмето...
Краљевићу дижи се! —

Свуколику крвцу
Нама злотвор попи;
Наше труде гута,
Нас немно топи...
Краљевићу дижи се! —

Ће нам Призрен, Јајац?
Ће ли Триов давни?
Ће ли Скадар, Кроја?
Ће ли Требниј славни?...
Краљевићу дижи се! —

Пета нам их гијечи
Османових чеда;
Стењу, чаме, цвјезо
Сред' тисуће бједа...
Краљевићу дижи се! —

Досаднише муке,
Доцнијаше ваји;

Догрдише злоће
Сиротици раји...
Краљевићу дижи се! —

Спасења ни спаса
Без твог шестопера,
Нит' ће стећи Изток,
Нит' у њему вјера...
Краљевићу дижи се! —

Бодулица моћна,
Ах! злобивца мазн;
С трговишта својих
Нас крвнички гази...
Краљевићу дижи се! —

Зазирућ Москова
Гадиканац холи,
Свећу папучи више
Ного крст' воли...
Краљевићу дижи се! —

Шваба као Шваба,
Славождер ископи,
Своју пакост с нама,
Вазда и вјек гони...
Краљевићу дижи се! —

Талијан занешен
Предрасудом старом,
Ље за нама срце
Не плашти му жаром...
Краљевићу дижи се! —

А Сјевер је сапет
Тениким веригама,
Све га очн мотре,
И прјече му к нама...
Краљевићу дижи се! —

Сва Европа — црн јој
Образ и поштење!

*) Ова је pjesma штампана у „Zvezdi“ броју 26, г. 1867.
под насловом „Raјина Dворија“; али само сад у свој цјелини
изложи, пошто су тада њеке строфе изостављене из обзира на
штампарске параграфе постојећег штампарског закона у Далмацији.

Равнодушно пазн
Наш пораз и трење...
Краљевићу дижи се! —

Посестрима т' вила
Још горицом хода:
Не, јунаке више,
По слијепце вода...
Краљевићу дижи се! —

Промукоше сл'јепци
Пјевајућ' ти славе,
А спавање твоје
Ужести нам лаве...
Краљевићу дижи се! —

Већ им с' гриве стрше,
Очи им се крве,
Реповима сучу:
Хоће пл'јен да сврве...
Краљевићу дижи се! —

Чуј! копитом Шарац
Бије земљу, вршиш,
И осјетив' ланац
Роб к'о гуја пишти...
Краљевићу дижи се! —

Као што си једноч
Једним махоа кино,
И арапа прих
Дванајст с ногу скино...
Краљевићу дижи се! —

Замахом нам циглим
Све вериге сруши,
Крст подигни к небу
Полумјесец сруши...
Краљевићу дижи се! —

Ј. Сундечић.

СМРТ КНЕЗА ДАНИЛА.

(По "Дневника", пок. Симе Калуђеровића. *)

У Котору 31. Јула, у 11 и 12 сати у вече.

Аох гране несреће! Да прозна случаја!
Како се све у једном тренутку преокрену!
Какав се сила промјена догоди! Прије ње
колико сати још витешки кнез Данило шеташе
пун задовољства, а сада — аох! тешко рањен
лежи — можда — на смртној постељи!

Боже, ти му буди у помоћи! Спаси му
живот, јер је његов живот јако потребан ње-
говој отачбини и цијеломе Српству!...

Има већ цео сат, како изиђох из овдаш-
њег суда, же као писар присуствовах испи-
тивању гаднога злочинца, безбожнога крвопије.
И ево још се не могу отрести и ослободити
страховитога утиска, који је са мном овладао,
када угледах црнога разбојника, Вукашинова
пошљедоватеља.

Има четврт сата како за столом сједим с
најјером, да забиљежим у мојем "дневнику" у
свијема појединостама вечерњи тренутни до-
гађај, који, ако Бог не буде у помоћи, може

имати по Српство најнесретније пошљедице:
али узбуркано усјећање неће, не може да са-
утиша!

Ах, да ми је слободан приступ у Бјела-
диновића кућу, да се лично увијерим о кнеже-
вом стању, да дознам, можемо ли се надати
његовоме спасењу! Тада бих се мало свирио!
Овако живјети између суза и надања, горе
на је него у паклу; разум хоће да ми се по-
мрачи, срце да пукне у грудима! Но ваља ми се
прибрати... Хајде да повјерим овјем листови-

ма, мојиме вјернијем пријатељима, вечерњим
грозна догађај. Када не узмогнем бити — ако,
не дај Бсже, премине кнез Данило — на гро-
бу његову, а оно над листовима овјема да
пролијем чешће горку сузух и надања, за
Србином, каквога нерађа лако српска мајка, за
владаоцем, каквога је тешко икада било на
пријестолу, за човјеком, који се био родио, да
спасе народ српски!

Данас у 6 и по сати по подне, као и про-
шле двије неђеље, Њихове Свјетлости кнез
Данило и кнегиња Даринка, дођоше на овдаш-
њу тако звану Марину, же војничка музика
свирање на увесељење свијету, који се онуд
шеташе.

У пратњи кнежевој налазаху се његов
секретар, Вацлик, његов лекар Тедешки и још
три Пригорца. Несјеђам се, бјеше ли међу
њима Влаховић, кнежев ађутант. Једна госпођа,
која је била у служби кнежевој, носаше на
рукама малу кнегињцу Олгу. Њих је амо до-

*) Од једнога пријатеља добио смо овај "дневник" Симе
Калуђеровића, Которанина, који је био веома одушевљен за на-
род свој, али је на жалост преминуо прерио у цијелу младости
своје, г. 1864. Кад је незборљиви кнез Данило погинуо, био је
он оп у Котору и тада је писао овај "Дневник" под првијем
утицима претеране жалости, која је и њега као и нас народ
српски обузла. "Дневник" је овај већ и по томе занимљив, а и
осија тога има ствари, које нијесу свакоме познате. Зато смо и
најјерили, да га општитно напишем читавици. У.)

жних лијепота пола, па ипак и од тога се чувао. Сваки дан рано је устајао, а у вече рано је по, тачно је своје дужности вршио и никакве друге забаве није имао до дуге шетње и то свако вече по удаљенијем грађевинам вараши. Книге није никада читао, јер се бојао да му не удари крв у главу. Свако вече, пошто би своју униформу скинуо и брижљиво је очистио, нишао би Јергунов у воћњаци у предграђима и умјеренијем кораком шетао би се горе доле. Често би стао, дивно би се лијепој природи и онда, за успомену, узабрао би један цветић, и то са највећим задовољством. По особито задовољство га обузело, када год сретне „мату Купиду“ т. ј. једно лијено сељачко ђевојче. Поручник није никада ослонито то ђевојче, али се увјек слатко осмјехнуо на њу и онда је пратио дуго са њежијем посматрањем. За тим би дубоко уздахнуо, па онда истијем свечанијем кораком кући. Ту би још једно по сата пробавио на прозору у мислима пушећи из једне велике луле страхаота јакни дувана, који му је послао на дар његов кућ, један њемачки полицијски чиновник. Тако су пролазили његови дани без туге и радости.

По једно вече, када се поручник кроз једну пуну улицу кући враћао, чује за собом наједанпут брз ход и кроз плач њеке церављенице ријечи. Окрене се и угледа једно ђевојче својих двадесет година и њезино лијено лице окупиано сузама. Као да ју је нека велика и изненадна несрећа снашла. Плава коса њезина бјеше распунтена а марама на врату скоро да падне. Лијено ђевојче бјеше обучено као каква „госпођица“, а не као проста ђевојка.

Јергунов стане на страну. Осјећање саучешћа надвлада у њему сада обични страх, да што непогрешно. Када је дошла већ према њему, он је поздрави по војнички и запита је што плаче.

— Могу ли вам, као официр, понудити поју помоћ? запита је и ухвати се за своју сабљу.

Ђевојка стапе и као да није одмах разумјела његову понуду, али одмах за тим, и као с њеком радошћу, почне она брзо, али доста рђаво руски говорити.

— За име божје господине официру, — поче она и сузе јој опет полетнише из лијеног свеже лице, то је страшно, ујасно, сам Бог зна, шта да радим. Ми смо покрађени... Ах, Боже... Слушкиња нам је све одијела, све, сажовар, хаљине, чарапе, робу и кућни огртач моје тетке. Из једнога сандучића одијела је једну банку од двадесет и пет рубала,

двје кашике и још један огртач — све, све! Па сам била сада код полицаја, па шта ми је одговорио? „Не вјерујем вам, не ћу више ништа да чујем! И ви сте од оне чете!“ Ја му опет рекох: „Смиљугте се... огртач...“ а он опет: „Напоље, нећу да чујем!“ и лупи ногом о патос. Каква увреда г. официру!... Напоље!... А куда да идемо, шта мисли он?!

И ђевојче поче опет плакати и наслони главу на раме официру. Јергунов доста уздржљиво одговори јој: „Престаните!“ али очи није могао одвојити од бијелог врата њезина, који се трзахе од ђецања.

— Допустите, госпођице, да вас одпратим кући, рече напошљедку додирнув је полако прстима, „овђе... на улици... ви ћете увидити, не могућно је... Код куће ћете ми приповједити невољу вашу, па као прави војник постаћу се...“

Ђевојче подиже главу и као да се тек сада сјети, да се налазаше у наручју једнога младина. Поцрвени, окрене лице на страну и пође неколико корака. Поручник понови своју понуду. Вевојче га погледа кроз њезину дугу плаву косу, која јој је пала на лице (тај поглед, причаше Јергунов, такоа га је у срце као стрјела) па онда ухвати Јергунова за руку коју јој је пружио и похито даље кући.

Јергунов је ријетко био међу женскињама, па сада није ништа знао, како ће да започне. По његова пратилица брзо га извуче из неприлике. Она поче говорити лако и брзо, брисајући једнако сузе руком. Није прошло само неколико тренутака и Јергунов је већ знао, да се она зове Емилија Карловна, да је из Риге, да је дошла у госте својој тетци у Николајев, да јој је отац био војник па умро, да је тетка узела њеку руску куварницу (добру и јефтину, али без путна листа), да их је иста куварница покрала па побјегла, да је ишла у полицију... Ту се опет сјети оне увреде од полицаја и почне опет плакати. Али и опет брзо престане и са свијем миријем гласом рече: „Ово је наша кућа“, и покаже је руком.

Кућа бјеше мала са четири мала прозора на улици. На прозорима се виде завјесе а кроз један и мало свијетлости. Вевојка приступи вратима и стане нестрпљиво лупати, јер бјеху затворена. Упоси мах зачу се лупкање папуча и несносни глас једне жене питање њемачки ко је? Јергунов није разумио, јер као прави поморски војник знао је само руски. И ђевојка одговори њемачки. И врата се одшкринуше и кад ђевојка уђе, опет се брзо затворише врати пред носом Јергунову, који је у мраку једва могао

видити бабу у првепијем хаћинама са феџером у руци. Јергунов стајаше мало зачуђен, па онда, сјетив се де је такво понашање увреда за једнога официра, окрене се и пође кући. Али није ни десет корака одмакао, када се врата отвореше, и ђевојка, која је међу тијем имала времена да принапне њеколико ријечи баби, изађе на праг и повиче: „Куда г. официру, зар нећете у нас“.

Јергунов стаде мало, па онда се опет врати. Његова нова познаница, коју ћемо од сада звати Емилијом, уведе га кроз једну малу влажну, мрачну у једну доста велику, али псеку собу. Један велики ормар и једно кожно канапе стајаше уз један зид. Више врата и између прозора висиле слике двојице владика са митром и једнога турчина са турбаном. Сандуци и шкапује од тешира испуњавашу буџаке. Још бјеше у соби један сто и око њега столице, а на столу мушка капа и чаша са мало вина. Баба, која је видила официра још на врати, иђаше за њим. То бјеше једна чивуткиња, сва прљава. Поглед јој бјеше непријатан. Емилија је претстави поручнику: „Ово је моја тетка, госпођа Фрича.“

Јергунова је то јако изненадило, али је ипак држао за дужност да каже своје мисли и чини. Баба одговори само очима, а затим запита своју нећаку, хоће ли чај.

— Да богме! одговори Емилијана. Јел те господине, ви пијете чај? Молим вас, тетка, донесите самовар. Али што стојите, господине, сједите; Боже мој, како сте парадни! Допустите, да ја скинем мој шал.“ И скиде га раскалашно.

Јергунов сједи на једну столицу са свијем озбиљно и поче разговор о крађи, но Емилија га прекине.

— Оставите се тога. Тетка ни баш сада рече, да је нашла најважније ствари.

(Баба прогунђа њешто и оде.) Није ни требало ићи у полицију. Али ја сам знате брза. Видите, ја већ и не мислим о томе!

Јергунов поглед Емилију. На лицу јој се доста огледаше безбрижност. Све се сјејаше на њој, оч, уста, образ, и сама брада, све! Она приступи јединоме ризијеаном огледалу, и пјевајући намјешташе своју косу. Јергунов мотраше сваки покрет пезни. Јако му се допаде.

— Хоћете ли ми опростити, рече, огледајући се једнако, што сам вас довела амо. Је ли вам непријатно?

— Шта говорите?

— Ја сам вам већ казала, да сам хитра.

Јз најприје урадим њешто, па онда тек мислим, а често и не мислим ништа. Али како се зовете ви? Смијемо ли знати?

Рекавши то стане слободно пред њега и прекрсти пуначке руке.

— Ја се зовем Јергунов, Кузма Василијевић, Јергунов, одговори поручник.

— Јергу..., ај то име немогу изговорити. Ја ћу вас боље Флорестан звати. Ја сам познавала једнога Флорестана. Продаваше добру свилу и бјеше лијеп — као ви. Како имате лијеп струк, прави руски јунак! Мени су мисли Руси, и ја сам сама Русиња. Јест, ја сам Русиња, јер је мој отац био официр, он би и орден добио... Али ја имам бјеље руке од вас.“ И подиже руке више главе и окретање их тако, да се крв слије, па онда их наједанпут спусти. Видите, али ја их перем увијек са мирисавијем сапуном. Помиришите... Ах, не... несијете пољубити, нијесам вам их за то пружила. Ће служите ви?

— Па призорској флоти,

— Ах, ви сте поморски официр! Имате ли велику плату?

— Не баш велику.

— Ви мора бити да сте храбар. Читам вам у очима. Како имате густе обрве. А зашто не носите бркове?

Забрањено ми је!

— Ух, како је глупа та забрана. Је ли то мач, што имате о пасу?

И она стисне очи и усне и као с великом муком извуче га.

— Оштар је. Могла бих вас погубити. И подигне мач на поручника, а он се привије као од страха и почне се смијати, а она тако исто.

— Не, омилуваћу вас! рече и стане величанствено. Ево вам оружје! Збиља, колико имате година?

— Двадесет и пет.

— А ја деветнајест, Боже како сам дрска.

Емилија се смијаше тако расклашно, да је пала на леђа. Јергунов се и немицаше на столицу, а очију не могаше одвојити од оног свежега ружичастог лица, које се тресаше од смијеха. Она му се све више допадале.

Наједанпут Емилија престане се смијати и пошто је поручника пажљиво гледала, гао га први пут гледа, приближи се, пјевајући кроз зубе, огледалу. Пјевате ли и ви г. Фларестану?

— Не, госпођице нијесу ме учили пјевању, када сам био малим.

— А ни у гитару не ударате. Ја уијем.

имам једну врло лијепу, само жица немам. Ви ћете ми дати, да их купим, је л' те г. официру? Па ћу вам онда једну лијепу пјесму пјевати. А знате ли играти? Не? Није могућно. Ви ћете ме учити козачку игру. Тра ла, ла... И Емилија поче скакати по соби. Видите како имам лијепе ципелице. Добила сам их из Варшаве. Али како ћете ви мене звати?

Поручик потврени до ушцу. Ја ћу вас звати божанственом Емилијом“.

— Би ме морате звати „шећерном луткицом“.

У то дође и баба.

— Теткице, ја ћу пити мој чај са румом. Има ли?

— Ћути, молим те, рече баба дурљиво.

Јергунов остаде код г.ђе Фричове до поноћи. Од како је у Никојеу још није ни једно вече тако пријатно провео. Истина често је помишљао; да неприлици њему у таквоме друштву проводити, али Емилија му се јако допадале. Само га једна ствар јако узнемирила.

Када се најживље разговараше са Емилијом и са бабом отворише се врата у пола и једна рука са угасијем рукавом и са три сребрна дугмета на њима, пружише се кроз њих и баци на једну столицу један завежљај. Обе женскије прикочише, да виде шта је у њему. То нијесу оне исте кашике, рече Емилија, а баба узме завежљај и изнесе га, али Јергунов слотри међу тијем на једном крајичку завежљаја црв.

— Шта је то? запита он. Јесте ли нашили још које покраћене ствари.

— Јесмо.

— А ко их је нашао; слуга?

Емилија се намршти „који слуга? Ми немамо слуге.

— Али ипак њскога човјека...

— Још ни један човјек није прешао мој праг.

— Али молим вас, ја сам видно рукав једнога човјека, па онда ова капа...

(Наставиће се.)

ГАЛИЛЕО ГАЛИЛЕИ.

(Свршетак.)

Сиромах Галилео врати се поштом у Флоренцу, и ту остане њем и безгласан шестнајест пунијех година, као што му то бијаху његови господари наложили. По глас му на једноч дође године 1623., да кардинал Барберини, с којим је у велике пријатељ био, и за којег је знао да у потајности стоји на страни коперникове системе, бјеше постао папом у Риму под именом Урбана VIII. Поуздио се Галилео и врцем у Рим потече да новоме Папи честита, и посети му своју књигу о Репатији и звијездама (Кометама). Причек његов код овог Папе охрабри га, те одмах сједне, да састави једно дјело, у којем би се подржавао онај омиљени систем. Дјело буде знаменито, а носило је наслов: „*Dialogi quattuor sopra i due massimi sistemi del mondo Tolemiaco e Copernicano.*“ (Четири разговора о двама највишијем системима свијета Итоломеова и Коперникова.) Тамо су тројица говорника. Салвнати Сагрето, два велеучена његова покојна пријатеља, подржавају Коперникову теорију, и Симплициио, (у којем сав свијет упозна Урбана VIII.) брани теорију Итоломеову. Дјело је печатано у Флоренци год. 1632. код Лануи-а, у повеличкој књизи на четвртини, у озбиљну обliku, са најлепшим словима, и с јединим мједорезом, који

је преставао ону тројицу говорника. Ова је књига пуна сарказма под превлаком и досјетљивих хитрија, ама је разблажена најоширијим исповједањем вјере католичке, најпосуннијим подвизањем према цркви. Још године 1630. Галилео је своју књигу био поднрио Цензури, која бјеше учинила неколике исправке, а па онда на њу написала свој „*admittitur*“. Све је добро ишло.

Али је тишина за мало трајала. На њеколика мјесеца кашње нађ што је књига изишла, Инквизиција позове Галилеа у Рим. Под зиму године 1633. он отпутује тамо, настанн се у двору код тошканског Посланства и ту проведе два пуна мјесеца, без да је могао ма ко с њиме у додир доћи. За тим буде одведен у једну собу истога двора у којем се је Инквизиција налазила, да се испиту подвргне, а одатле опет врати се у посланство. Он је пред Инквизицијом одговорио, да је његово дјело печатано, пошто је редовиту дозволу од Цензуре имао. Али му тај изговор не помогне, и Галилео буде приморан да се одрече већ анатемизиране теорије. Галилео то прими, те изиђе пред свето Судиште 22. јунија 1633., ђе папе на кољена пред кардиналима, изјављујући се да је чист од сваке повине намјере, готов да се у свему поправи, што се с поштењем подудара, а само да не признаје двије ствари, то јест, да он не би био

добар католик, јер да је он тај био и да на вазда таковијем хоће да остане; а друго, да никакве пријеваре није употребио, да књигу изда на свјетлост. Па, додадне још, ако њихове Узоритости суде, да је књига достојна да се на ваџи спаи, да ће је он први пред свима на оваг бацити. Он се свега одрече, те добије допуштење да се у Флоренцу поврие. Тим је Симилиццо освештен остао *).

Колика ли је разлика између овог хисторијског и точног казивања о догађају онога удесног дана, кад је знапост морала закљонити лице и сакрити руменило свог покора, и оног описивања које нам по школама причају, пјесници опјевају и вјештаци разсвјетљују!

Али ни ово није све. Нов позив Галилеу из Рима стигне. Она господа не бјеху задовољна! Зауду се он моли, проси, позива се на својих 70 година, на своје физичке болове и на морална паћења: све му не помаже. Мора се ићи, и пође! И заиста, пред толиком приклопности старца филозофа, тужно изненађени морамо остати. Имену је тако ласно било ускочити у Венецију, и ту, у отачбини Павла Сарпи-а, пред лицем цијелога свијета, смјело и одважно узержати своју истину, дауријети се против мукљама из Рима, и поред свједока своје неповређене савјести, у ташини наставити своја откривења и проучавања. Али не, нег пак, жртвује он знапост тобожним захтевима Ватикана, те опет у Рим дође, да се ту изложи новом понижењу. Него са свијем тимем просјева једна искра најсвјетлијег поноса у једином његовом писму, које је он пред својим полазком писао паризком одвјетнику Илији Диодати-у, те из редака тога писма извија се њеки мирив смјелости, и јуначки глас одпора. И може бити да је из овог истог писма потекло предање омијех ријечи: „Eppur si muove“ (Ипак се миче), према се оне ил тамо изриком не налазе. Галилео их није никад изрекао.

У Риму настани се и овог пута у двору код Посланства, па затим буде и опет сужњем светог Судишта. Свако писмо, које му је долазило бијаше читано, сваки дотицај био му је забрањен. Најзад изиђе пред суд и ту на сав глас изјави да Коперниково мићење за погрјешно држи, рекне, да је готово и јавно уздржати, па замиш високи

суд да га помогне у таковој доброј одауци. Каково понижење! Он се одказује од свију осуједочења у својему животу, те се нада да ће се спасти таковијем поништењем својег достојанства. Обливен сузама иште велемоћну заштиту својих судија. Свето Судиште обнародује његову пресуду 2. јулија 1633. Коперникова теорија прогласи се изновице за погрјешну и противну св. писму, које је на славу божију (ex oga Dei) писано, Галилео осуђен на живот у затвор светог Судишта, и сваке седмице за три године дана, да мора читати покорне Давидове псалме. Његова дјела на оваг бачена. Он опет пред судије изведен и клечећи на кољенима изрече следећу изјаву: „Ја Галилео Галилеи, у седамдесетој години живота, будући и сужњем постао и на кољенима пред вашијем Узоритостима, имајући изпред себе света Еванђеља, која тичем својим рукама, одбацујем, мрзим и проклињем погрјешку ересије о окретању земље. Амин.“

Невоља се драма свршила. Галилео замиш Папу, да му премјени тамницу, са обзиром на његово поремећено здравље, и тако добије да апс издржава најпре у Сијени у Надбискупову двору, а за тим у Арцетри-у, где је имао њеко своје добро, те су овђе протекли остали дани његовог бедног жића, а ту је још и осјећено њеки циостранац један дан наруши апсену забрану. То бијаше Милтон, млад и већ пјесник. И он је на њеколике године кашије обневидно!

Али Галилео не мијења. У једном писму од 16. маја 1641., недавно на свјетлост изданом, назива и опет погрјешном Коперникову систему. На 5. јануара 1642 он се преставио. По тај исти дан родио се слава Њутон (Newton)!

Италија није заборавила достојнијем сјећањем споменути и основатеља испитујуће методе, онога који виђе:

„Под ваздушним небесним шатором,
„Ће се више обрће свјетова“,
„И зрачи их непомично сунце;
„Те је први стазе различито
„Англиканцу, који је толико
„У небосклон претегао крило...“

Посмртни Галилеови остаци почивају у цркви св. Крста (Santa Croce), у овом пантеону талијанских слава, поред Михаел-Анђела, Маџавели-а и Алфјери-а.

*) Овај указ ни данас још није опозван. Дакле за римску цркву земља је непокретна, а сунце се још једнако око-њје окреће.

веао чамац Лукијана Славнића, Србина — син православног проте у Карловцу — капетана ловачкога батаљона, који се овђе налазио у посави. С њиме се кнез упознао на Прчају, ђе је љети живио.

У почетку шеташе кнез са истијем Славнићем и са Јованом Јеличићем, официром у поменутом батаљону. Кнегиња њаше одвојена од свога свијетлог супруга са овдашњом пуковницом г.ом Дарингеровом и са окружни начелником Дојмом, а за њима двије ћери исте полковнице и мала кнегиња Олга.

Око седам сати приступи кнезу њеки Рихард Франћески, канцлер у аустријском консулату у Скадру, који је у прошли понеђељак с парабродом пристио у Котор. На то Славнић и Јеличић одступе од кнеза и њаху за њим. А Франћески све до несретнога атентата њаше с кнезом и разговараше се живо с њиме. Видило се да је кнеза јако интересовао разговор. Доцније сам разумно, да је разговор био о Кучима, које је Скадарски везир подмитио, да би одпали од кнеза и прешли Турцима. Испрчетка бјеше разговор тих, обичан, по мало по мало постајаше све живљи од стране кнежеве и најпослије примјетила се на њему узбуђеност и говор му бјеше веома ватрен. Да предмет разговора њихова бјеше доста важан, види се и по томе, што кнегиња пролазећи мимо кнеза рече му да је у једнојем или кући а кнез јој одговори: „Ајде ти са г. Дојмом, који ћете повести, да видиш башту, ја њимам још разговора овђе са овимјем господином.“

Прошле двије неђеље њаше кнез обично у 7 и по сати натраг на Прчају, а данас, премда се у ово осам дана почео много раније сутон хватати, и премда само још 20 минута фаљаше до осам сати, још се на велику несрећу своју и нашу задржаваше на Марини.

Из овога, што до сада рекох, може сваки увиђети, да једини узрок, те кнез на вријеме искрену, бјеше приметити разговор са Франћеским. Камо среће да крену за виђела! Како среће да је одавно био за друго вријеме несрећни разговор! По свој прилици, да је кренуо као и прије у обичну уру прије мрака, не шћаше га проклети Тошо напасти, јер злочинац, познато је, милује мрак, а кљони се и бјежи од дневне свјетлости, па ма колико одважности имао. На дану би му свако опазио први покрет. На баш и да је имао толико смјелости, да покуша извршити богомрско дјело, немогућно је да га још за виђела когод од кнежеве пратње не би сметио. Али залуду сада сва разлагања и мудровања...

Бјеше већ 7 сати и 40 минута, када се кнез Данило са Франћеским, су два официра и јединијем Пригорцем заустави близу чамаца пут западне стране Марине, управ 10 корака даље од чамаца према западу, непрекидајући никако оми разговор и очекујући кнегињу, која се међу тијем још налазаше у башти близу градских врата. Прође њеколико минута и ето кнегиње са пуковницом, са Дојмом и са шћерима пуковнице. У то приспјеше и она два Пригорца. Кнегиња се опрости са пуковницом рукававши се и одмах за тијем упутише се сви к чамцу, оправљеном на несубјени полазак. Полковница пође такође за кнегињом, а њезине шћери осташе на реченом мјесту. Ја се са П... И..... налазах близу ове двије пошљедње. Не прође ни пет секунда како приспјеше на мјесто укрцавања у чамац, кад сјевну и пуче клета пушка, а у исто се вријеме зачу женски ледек и један жалосни глас вичући: *ferma!* Промислих да се коме нехотице окинула пушка и да је тале кога обранило. У исти мах виђох двојицу у пригорском одјелу, али без гуња, ђе пут Бенова к мосту у најбржем трку трчају. Одмах за првом пушком, која ни мало не одјекну пуче и друга, а за тијем и трећа, али ове двије ниже од чамаца пут источне стране.

И кад је већ пукла пушка, још ја несудућу рекох да се догод малаја Доринговица, Камила, обратив се старијој сестри не рече: „*Atental, atental!*“ Порекан том црном ријечи пригрозак к несрећном мјесту, ђе виђех — леле! грозни и страшни приказ. Кнез Данило полумртав лежи на рукама њекога непознатог лица, кнегиња пала врх њега, безсвесна у неописаном очајању ужасно јачујући; лекар пипље кнеза потражујући му рану. Вацлик стоји ка скамењен, Дојми блијед окреће се тамо амо вичући као изван себе — незнам или из жалости или од страха —: „Ко те уби кнеже? Ах мене!“ Ненађох ниједнога Пригорца јер се сва три дадоше у поћеру за злочинцем, који бјеше побјегао пут Шурања. Кнез Данило држећи десну руку на прсима рече доста јаким гласом гледећи у Дојија: „Овако је лако госте дочекати, господине, само начин није поштен.“

У тај мах промислих све је пропало! Згођен је у прса! Познадијох више за себе од претешке туге, а и од страха, јер виђех да нема ког кнеза ни једнога Пригорца, па се бојам још веће несреће. Бјех као изгубљен без оружја, с голимјем рукама. У то дођоше два Пригорца. „Ах за Бога, ко би?“

запита Дојли, а Пригорци му одговореше нешто попріјeko, али немогах разумјети шта. Мало за тијем нестале Дојлија. Неопазих на мјесту ни Франћеска. Чух посліје, да се Дојли од страха затворио у Дончићеву кућу. Кнез се жаљаше љекару, да га лијево стегно страшно боли.

Један Пригороац узео кнеза да га однесе у град. Кнегиња Даринка му приджаваше ноге. Тако се крене у град овај туђин спровод.

Незнам ће се ђеде онај други Пригороац. Идући чух, ће онај Пригороац, који носаше књаза завика: „Небојте се, није ништа! није никогвић убио књаза, него га је само у лијево ногу ранно.“

Оданух чувши, да није у прса згођен. Почех се надати, да рана неће бити свртна.

Када је ова црна пратица са кнезом била на градскијем вратима, придођоше још два Пригорца од Шурања блиједи и изван себе. Чух, ће један запита другог: „шта ћемо сада?“ „Неостаје ни друго, него да нахас овђе гинемо,“ одговори овај. У то се придружише и они пратици. Кнеза Данила однесоше у кућу г. Стевана Бјеладновића, којем кнез улазећи у кућу, рече: „Видиш, Стеване, каквога госта вечерас имаш. Захвали политички аустријској.“

Међутим један џандаћ и неколико војника ухватише заловца близу моста на Шурањ свезаше га и предаше суду. Име му је Тошо, син Алексе Кадића, из села Бована у Бјелопавлићима. Испрва нехтеде на испиту признати учињено злочјство, већ говораше, да је невин. Бјеше у одјелу, какво посе Паштровићани, а на глави имађаше бијели, или боље рећи жути, сламни шепир. Један од војника, који су војили кнеза, пађе на мјесту, ће је убијство покушано, убојити самокрес и предаде га суду. Ту га је Тошо бацно када је нагнуо бјегати.

А ко су били она двојица, што побјегоше пут Бенова. Бјеху ли то другови Кадића, који код њега стајашу, да га заклоне и прикрију покрете његове, как за тијем побјегоше? Или бјеху то двојица, који као и остали гледаху кнежев полазак, па онда из страха побјегоше, када чуше пушку и виђаше коменање? То сам Бог зна, али ја мислим, да су били другови проклетог Тоше.

Хтео би још и даље да пишем али не могу. Тешка је туга обузела душу моју.

Боже, буди нам у помоћи! Смиљу се и поштеди драгоцјени живот!

(Наставиће се.)

Шта се догодило поручику Јергунову.

Од Ивана Тургејева.

I.

Једно вече приповједаше нам поручик Јергунов опет нешто из свога живота. Он нам је чинио ту забаву свакога мјесеца један пут, и ми га слушамо са највећим задовољством и ако смо знали све појединости. По ево Јергунова нема више, умро је, па за то ћемо ми да кажемо свијету, шта му се један пут догодило.

Догодило се то још у младости поручикувој, прије четрдесет година. Он нам сам говораше, да је тада био угледан, лијеп, млад, образи као млијеком и крвљу наливени, усне ружичасте, коса кврчава а очи соколове, и ми му вјеровасмо и ако више ништа од тога на њему не бјеше. Шта више чинјаше нам се са свијем обичан човјек, лица обична и савиња, узроста незграпна, али не заборавимо да ниједна љепота не може пркосити годинама. Прије би се још могло наћи у поручика елегације. Он је још једнако носно уске гаће, косу је кврчавио, а

бркове је бојадисао са њеком персијском машићу која им даваше више црвено-зелену боју него црну. У опште поручик бјеше штовања достојни племић и ако је врло радо, када би се картао, гледао са својијем малијем зеленијем очина у карте свога сусједа. Али то није чинио из лакожности него више из економскијех обзира, јер није волио да у лудо губи новце. — Но доста о личности његовој, да пређемо на сам догађај.

Бјеше у прољеће и то тада још у савијем повој вароши Николајеву на ушћу Дњепра. Јергунов, као поморски поручик, бјеше тамо од владе послан. Њему, као ваљаном, поузданом ошчиру предата је управа грађања на води и због тога добивао је по много новаца, које је он, ради веће сигурности, обично у јединоме ћемсеру испод кошуће носио. И поручик Јергунов, доста поред све младости његове одликовао се великом мудрошћу и тачношћу у пословима. Није се никада картао, мије никада вина пио, шта више и самњех друштава се као ико, тако да су му били искрени другови дали приједвак „млада ђевојка“, а нестанији „спавач“.

Само једну погрешу имао поручик Јергунов: Срце му бјеше јако осјетљиво према дја-